

tiistaina 6. heinäkuuta 2010

”Mitä ylioppilaat tänään, sitä kansa huomenna”

Yliopistolliset traditiot ovat olennaisen tärkeä osa akateemisen opiskelijan, ehkä erityisesti historianopiskelijan, itsetiedostusta. Perinteet myös muuttuvat ja muovautuvat aikojen kuluessa, mikä tekee niistä paitsi elävämpiä, myös sisällöltään rikkaampia. Fuksikronikan haastattelussa on kaksi Helsingin yliopiston historian spesialistia, traditioiden tuntijaa ja tukijaa, Euroopan historian professori Laura Kolbe sekä ruotsinkielisen historia-oppituolin entinen viranhaltija, professori emeritus Matti Klinge. Molemmat ovat tulleet tunnetuiksi akateemisen nuorison ymmärtäjinä. Tähän aloitteellisuutteen ylioppilaat ovat myös vastanneet: Klinge toimi pitkään Eteläsuomalaisen osakunnan inspektorin luottamustehtävässä, ja Laura Kolbe on samassa asemassa nykyään.

Valtionyliopisto

Tapaamme professorit Ekbergin kahvilassa Bulevardilla. Keskustelu kääntyy pian Helsingin yliopiston historiaan ja sitä muovanneisiin tekijöihin: osakuntiin, ainejärjestöihin ja ylioppilaihin itseensä. Professorit korostavat, että Helsingin yliopistolle on leimallista – verrattuna maakuntayliopistoihin – sen sijainti juuri pääkaupungissa. ”Keisari Nikolai I on tässä se suuri nimi, koska hän muutti yliopiston Turusta Helsinkiin. Hän myös osallistui henkilökohtaisesti päärakennuksen ja kirjaston arkkitehtuurin suunnitteluun ja hankki rahaa tälle kaikelle,” professori Klinge valaisee. Professori Kolbe jatkaa, että Helsingin asemakaavaa suunniteltaessa yliopisto sijoitettiin tarkoituksella keskeiselle paikalle kirkollisen, valtiollisen ja kunnallisen kentän yhteyteen. ”Akateemisuus on keskeisesti läsnä tuottamassa Suomea valtiollisesti.” Klinge havainnollistaa, kuinka liki kaikki keskeiset päättäjämme ovat Helsingin yliopiston kasvattaja: tasavallan presidentti Halonen, pääministeri Vanhanen, puhemies Niinistö...

Laura Kolbe toteaa ylioppilaskunnan idean rakentuneen osakunta-aatteellisuuden varaan. Siinä missä Suomi koostuu maakunnista, ylioppilaskunta koostuu niitä edustavista osakunnista. ”Osakunnat antoivat maakunnille idean ja identiteetin.” ”Koko Suomi on siis edustettuna nuorisonsa kautta pääkaupungissa,” Matti Klinge lisää. Haastateltavat tietävät mistä puhuvat: Ylioppilaskunnan neliosainen historiateos oli Klingen suuri nuoruudentyö, jota Kolbe on myöhemmin täydentänyt ja laajentanut kahdella lisäosalla. Lisäksi Klinge kantoi päävastuun järkälemäisen Helsingin yliopiston historian 1640-1990 kirjoittamisesta.

Ensimmäinen suuri murros tähän yliopiston perinteiseen puoluekenttään tuli sotien jälkeen, kun ainejärjestöt ja tiedekuntayhdistykset aloittivat esiinmarssinsa. Taustalla oli ammattiyhdistysten poliittinen nousu ja ammattipohjaisen järjestäytymisen idea. ”Kronos perustettiin nimenomaan ainejärjestöksi. Ei vielä tietoisesti tätä vanhaa osakuntapuoluemuodostusta vastaan, mutta selvästi orientoituen ammattiin valmistautumisen merkeissä, ja tähän oli opiskelijapoliittisesti erilainen kannanotto,” Kolbe hahmottaa yhdistyksen alkuaikoja. 1960- ja 70-lukujen taitteessa ainejärjestöt olivat hyvin leimallisesti vasemmiston äänenkannattajia ja voimakaskin kritiikki oikeistoa kohtaan kuului asiaan. Nykyisin poliittinen aatteellisuus ainejärjestöissä on radikaalisti vähentynyt, mutta intellektuaalinen kriittisyys sen sijaan pysynyt, eräissä osakunnissa kenties kaikkein vahvimmin.

Erilaisten akateemisten traditiosuuntien välillä käydään edelleen jatkuvaa linjanvetoa, eräänlaista taistelua. Perinteitä ei professorien mukaan kuitenkaan pitäisi leimata pysähtyneisyydeksi, kuten usein käy. Sen sijaan ne ovat monimuotoinen ja uudistuva voimavara, josta jokainen sukupolvi voi ammentaa tarvitsemaansa. Tärkeää on myös perinteiden uudistaminen, jolloin monet merkityssisällöt säilyvät ajan hengen muutoksissa.

Vapaata sivistystä kaikille

Politiikkaan päästyämme keskustelu väistämättä ajautuu ajankohtaiseen yliopistouudistukseen. Professori Kolbe yhtyy haastattelijoiden epäluuloon: ”Uudistus tuntuu huolestuttavalta. Se tuntuu suorastaan pahalta ja ikävältä.” Hän kertoo käyttäneensä julkisia puheenvuoroja aiheesta silloin, kun keskustelu kävi kuumimmillaan. Kolbe korostaa pitävänsä hyvänä, että yliopistosta keskustellaan, mutta ihmettelee samaan hengenvetoon, miksi vaikutteet piti hakea Yhdysvalloista ja Isosta-Britanniasta. Anglosaksinen yliopistoperinne kun perustuu hyvin pitkälti siihen, että rahalla voi saavuttaa mahdollisuuden opiskella huippuyliopistossa, kuten Oxfordissa tai Harvardissa. Meillä opiskelijoiden sosiaalinen tilanne ja tausta on usein toinen, kuten ovat myös yliopiston historialliset perinteet ja taloudelliset resurssit – täällä puhutaan kansansivistysyliopistosta.

”Mikä monia meitä järkytti, oli se totaalinen suomalaisen yliopistotradition ymmärtämättömyys, jolla tämä uudistus ajettiin läpi. Siinä keskeinen arvo on suoritus, joka mitataan jollain yksiköllä, eikä nimenomaan se kasvamisen prosessi, joka tuottaa näkökulman tulevaisuuteen – se puuttuu.” Silloisen opetusministerin lähetystö matkusti juuri edellä mainittuihin tunnettuihin yliopistoihin tutustumaan, miten *oikeat innovaatiot* syntyvät. Professori Klinge arvioi kuitenkin, että näiden korkeakoulujen maine on osin yliarvostettua. ”Se perustuu englannin kielen ylivaltaan, siihen, ettei tiedetä muusta.”

Yliopistouudistus muutti yliopistomme luonnetta puuttamalla talouteen, professorien asemaan ja hallintoon yleisemminkin. Rahoituskysymys ohitettiin yliopiston autonomian sopivalla väärinymmärtämisellä. Argumentti oli, että autonomia kasvaa, mutta kertomatta jäi sen kasvavan *suhteessa rahoitukseen*. Niinpä yliopiston pitää nyt hankkia suuri osa rahoituksestaan itse. Tämä herättää helposti kysymyksen ulkopuolisten rahoittajien pyrkimyksistä, siitä miten, minne ja millaisin perustein varoja jatkossa ohjataan.

Samalla professorinvirasta tehtiin työsuhde ja koko opetushenkilökunnan – oikeastaan koko yliopiston – ulkopuolelle perustettiin Helsingin yliopiston hallitus. Matti Klinge ihmettelee, miksi virkamiehille haluttiin antaa niin suuri valta. ”Minun tekisi mieleni huutaa väliin, että *me*, opettajat ja ylioppilaat, olemme se yliopisto, ette te virkailijat. Yliopiston muodostavat ylioppilaat ja opettajat.” Klengen viesti onkin, että mikäli hallintoihmisistä on hauskaa näperrellä epäolennaisuuksien parissa, olkoon niin. ”Ei ole mitään yliopistoa, jossa ei ole opettajia ja ylioppilaita, se on sitten jokin muu. Niin kauan kuin nämä kaksi ovat olemassa, eivät hallintobyrokraatit sittenkään pääse siihen väliin.” Kolbe on samaa mieltä: ”Tämähän on juuri se lähtökohta. Miksei sitä valtaa ja voimaa voida antaa meille, siis yliopistoyhteisön jäsenille, jotka tunnemme tämän organisaation ja tiedämme miten se toimii?”

Laura Kolbe oudoksuu sitäkin, että yliopiston hallitukselle luotiin merkittävä asema, mutta sen toiminnasta ei ole kuulunut juuri mitään. Klinge tosin muistuttaa harmistuneena päinvastaisesta: hän viittaa hallituksen puheenjohtajan, ministeri Antti Tanskasen taannoiseen kannanottoon. Tanskanen väitti yliopisto-opiskelun olevan lähinnä massaluentoja, joilla opettaja seisoo kopissa puhumassa ja opiskelijat nukkuvat. ”Tämä on herjaus sekä minua, että ylioppilaita kohtaan. Minun luentoni ovat siis olleet tylsiä massaluentoja, ja kaikki jotka ovat kuunnelleet luentoani, ovat nukkuneet. Siinä meni kaikkien meidän elämäntyö ja teidän kaikkien (ylioppilaiden) kunnia. Tällainen ihminen on tämän hallituksen puheenjohtaja...” Sekä professori Kolbe että haastattelijat ovat samaa mieltä. Hallintovalta ja käytännön todellisuus eivät valitettavasti tunnu aina kohtaavan.

”Jumala siunaa iloista antajaa”

Taloudellisesti epävarmoina aikoina opiskelija joutuu miettimään sitäkin, uskaltaako ryhtyä akateemisen tutkijan ammattiin, vaikka se sinänsä kiinnostaisi. Tähän professorit kuitenkin edelleen kannustavat, tosin eivät aivan varauksetta. ”Väitöskirjan tekeminenhän on meillä suhteellisen helppoa: rahoitusta saa, siis on rahastoja. Minä kyllä sanon, että ilman muuta jos on sellainen palo, mutta täytyy olla myös epävarmuuden sietokykyä. Vapaaseen intellektuaaliseen työhön liittyy valtavasti positiivisia asioita, mutta myös riskejä: epävarmuus – huomisesta ei ole tietoa. Pitää olla tietynlainen luonne, että kestää sen.” Laura Kolbe toteaa.

Keskeisen merkityksensä tutkimustyö saa varsinkin julkaisujen näkyvyyden kautta. Laadukkaita tutkimuksia luetaan ja siteerataan kauan ilmestymisensä jälkeenkin. Se kannustaa korkeisiin päämääriin. Professorit alleviivaavat laajojen historiallisten kokonaisuuksien hahmottamisen tärkeyttä, sitä, että tutkimukset voivat hyvin ulottua usealle vuosisadalle ja muihin maihin. Pieniin arkisiin tapahtumiin keskittyvä postimerkkieteily ei välttämättä ole hedelmällisintä, innovatiivisinta.

Asioiden suhteuttaminen kuuluukin akateemiseen elämään. Muodollisten meriittien ja useiden tutkintojen kerääminen itselle saattaa sittenkin olla toissijaista siihen nähden, että voisi toimia vaikkapa osakunnassa tai ainejärjestössä muiden hyväksi. Usein pyyteetön toiminta tuottaa lopulta elämässä suuremman hyödyn kuin lyhytnäköinen tehokkuusajattelu. ”Jumala siunaa iloista antajaa’, sitä minä olen pitänyt elämässäni eräänlaisena tunnuslauseena,” Klinge sanoo. Eräänkin paljon julkista huomiota saaneen valtionfilosofin hän sen sijaan olisi valmis lähettämään autiolle saarelle tutustumaan siihen, mikä lopulta on merkityksellistä.

Kaikkiaan molemmat haastateltavat korostavat elämän kokemisen tärkeyttä. ”Kun minä virassa ollessani otin vastaan uusia ylioppilaita, sanoin kaikille kaksi asiaa: professorina sanon teille, että opiskelkaa ahkerasti, mutta ihmisenä sanon, että teillä on vain yksi nuoruus. Pelkkä opiskelu ei

riitä,” Klinge muistuttaa ja luo ymmärtävän katseen suoraan silmiin. Professorit myös kehottavat rohkeasti tutustumaan uusiin ihmisiin. Ei vain toisiin historianopiskelijoihin, vaan mahdollisimman laajasti koko ikäluokkaan, koko akateemiseen sukupolveen. Sillä tavoin syntyy todellista vuorovaikutusta.

Ja oikeassahan he ovat. Muuallakin on elämää.

Ari-Santeri Talja

Toni Piipponen

Juha Haavisto